

Demografické a kognitívne prediktory klimatického skepticizmu

Beáta Sobotová, Jakub Šrol & Magdalena Adamus

Ústav experimentálnej psychológie, Centrum spoločenských a psychologických vied, Slovenská akadémia vied
Dúbravská cesta 5819/9, 841 04, Bratislava

beata.sobotova@savba.sk, jakub.srol@savba.sk, magdalena.adamus@savba.sk

Abstrakt

Napriek prevažnému vedeckému konsenzu týkajúceho sa hlavných predpokladov človekom zapríčinenej klimatickej zmeny stále zostáva nezanedbateľná časť populácie, ktorá tieto predpoklady z rôznych dôvodov odmieta. V tomto príspevku sme preskúmali vybrané demografické a kognitívne (konšpiračné presvedčenia, nedôvera vo vedu) prediktory klimatického skepticizmu na veľkej reprezentatívnej vzorke slovenskej populácie ($N = 1233$). Kým demografické prediktory, s výnimkou politickej orientácie, vykázali iba slabý či zanedbateľný súvis s klimatickým skepticizmom, nedôvera vo vedu a konšpiračné presvedčenia silno pozitívne korelovali s touto premennou. Navyše, konšpiračné presvedčenia pôsobili ako mediátor vzťahu medzi konzervatívnou orientáciou a klimatickým skepticizmom.

1 Úvod

Klimatický skepticizmus predstavuje spochybňovanie alebo popieranie fyzikálnych a vedeckých aspektov klimatickej zmeny, jej antropogénneho komponentu, škodlivosti, alebo závažnosti klimatickej zmeny (Capstick & Pidgeon, 2014). Dôvodov tohto skepticizmu je mnoho, avšak za hlavné sa považujú ohrozenie hodnôt a ideológií (Campbell & Kay, 2014), nedostatok dôkazov ľudského zapríčinenia klimatickej zmeny (Whitmarsh, 2008), ako aj neistá a kontroverzná prezentácia klimatickej zmeny v médiách (Boykoff & Boykoff, 2004). Hornsey a kol. (2016) vo svojej meta-analýze identifikovali sedem demografických prediktorov viery v klimatickú zmenu (teda opak klimatického skepticizmu): pohlavie, vek, príjem, vzdelanie, rasa, politická afiliácia a politická ideológia.

Avšak, ako ukázala neskoršia štúdia (Hornsey et al., 2018), v prediktorech klimatického skepticizmu existuje značná variabilita naprieč rôznymi krajinami. Preto sme sa v našom príspevku rozhodli preskúmať vybrané prediktory klimatického skepticizmu na reprezentatívnej vzorke slovenskej populácie. Skúmali sme *demografické prediktory* – vek, pohlavie, vzdelanie, politickú orientáciu, subjektívny socio-ekonomický status a *kognitívne prediktory* – vieru v konšpiračné teórie a nedôvera vo vedu. Nadväzujúc na výskum Hornseyho a kol. (2018), sme tiež preskúmali, či konšpiračné presvedčenia mediujú vzťah medzi

konzervativizmom a klimatickým skepticizmom v slovenskej vzorke.

2 Metódy

Výskumu sa zúčastnilo 1233 participantov (571 mužov) vo veku od 18 do 86 rokov ($M = 45.8$, $SD = 16.08$), regrutovaných prostredníctvom externej agentúry. Išlo o reprezentatívnu vzorku slovenskej populácie z hľadiska veku a pohlavia. Tento výskum bol súčasťou väčšej série štúdií (viď <https://osf.io/5qy2b/>). Pre účely tohto výskumu participanty vyplňali Škálu klimatického skepticizmu (Whitmarsh, 2011), dotazník konšpiračných presvedčení (Šrol et al., 2022) a nedôvery vo vedu (Hartman et al., 2017) a tiež viacero demografických otázok (ich konkrétne znenia uvedené v materiáloch dostupných na <https://osf.io/5qy2b/>) zameraných na: vek, pohlavie, vzdelanie, politickú orientáciu a subjektívny socio-ekonomický status.

3 Výsledky

3.1 Demografické prediktory

Pohlavie. Na analýzu rozdielov v klimatickom skepticizme medzi pohlaviami sme požili analýzu ANOVA, ktorá ukázala signifikantný rozdiel $F(1,1231) = 4.00$, $p = .046$ naznačujúci vyššiu mieru klimatického skepticizmu u mužov ($M = 2.54$, $SE = 0.04$) ako u žien ($M = 2.43$, $SE = 0.04$). Avšak, tento rozdiel bol z hľadiska veľkosti efektu zanedbateľný ($d = .11$).

Vek. Korelácia medzi vekom a klimatickým skepticizmom bola zanedbateľne slabá ($r = .09$, $p = .003$). Avšak, keď sme rozdelili participantov do vekových skupín 18 – 30 ($N = 313$), 31 – 50 ($N = 437$), 51 – 65 ($N = 291$) a >75 ($N = 192$) analýza ANOVA ukázala štatisticky signifikantný rozdiel $F(3,1229) = 6.64$, $p < .001$ medzi jednotlivými skupinami, pričom v najmladšej vekovej skupine bola miera klimatického skepticizmu významne nižšia oproti všetkým ostatným vekovým skupinám ($d = .23 - .33$, $p < .01$).

Vzdelanie. Vyššie vzdelanie bolo negatívne, avšak slabo, spojené s nižšou mierou klimatického skepticizmu, $r = -.18$, $p < .001$.

Subjektívny socio-ekonomický status. Pri analýze sme sa pozreli na korelácie medzi touto hodnotou a mierou klimatického skepticizmu a našli sme slabú negatívnu koreláciu $r = -.15, p < .001$.

Konzervatívno-liberálna politická orientácia. Medzi klimatickým skepticizmom a liberálnou orientáciou sme zistili strednú negatívnu koreláciu $r = -.35, p < .001$. Teda, čím boli participantí konzervatívnejší, tým mali vyššiu mieru klimatického skepticizmu.

3.2 Kognitívne prediktory

V rámci kognitívnych prediktorov sme analyzovali vzťah medzi mierou klimatického skepticizmu a konšpiračnými presvedčeniami a nedôverou vo vedu.

Nedôvera vo vedu. Korelácia, ktorú sme našli medzi klimatickým skepticizmom a nedôverou vo vedu je silná pozitívna korelácia $r = .61, p < .001$.

Konšpiračné presvedčenia. Klimatický skepticizmus silno koreloval s konšpiračnými presvedčeniami ($r = .68, p < .001$). Navyše, konšpiračné presvedčenia mediovali vzťah medzi konzervativizmom a klimatickým skepticizmom. Kým konzervativizmus v mediácii predikoval klimatický skepticizmus ($\beta = .10, p < .001$), 72% vzťahu medzi týmito premennými sa dalo vysvetliť nepriamym efektom ($\beta = .25, p < .001$) mediovaným konšpiračnými presvedčeniami (konzervativizmus > konšpiračné presvedčenia: $\beta = .39, p < .001$; konšpiračné presvedčenia > klimatický skepticizmus: $\beta = .64, p < .001$).

4 Diskusia a záver

V zhode so štúdiou Hornseyho a kol. (2016) sme zistili, že kým väčšina demografických prediktorov má slabý či zanedbateľný súvis s klimatickým skepticizmom, konzervativizmus bol stredne silno, a konšpiračné presvedčenia a nedôvera vo vedu silno korelované s klimatickým skepticizmom. Predchádzajúci výskum naznačuje, že vzťahy klimatického skepticizmu, konzervativizmu a konšpiračných presvedčení sú silnejšie v USA v porovnaní s inými krajinami pravdepodobne v dôsledku polarizovanej debaty o tejto téme (Hornsey et al., 2018). Zaujímavým výsledkom nášho výskumu je, že sila vzťahov medzi týmito premennými na Slovensku je konzistentná skôr s výsledkami USA ako iných krajín. Podobne, aj pozorovanie, že konšpiračné presvedčenia mediojú vzťah politickej orientácie a klimatického skepticizmu naznačuje, že diskurz o klimatickej zmene na Slovensku môže byť prepájaný s konšpiračnými teóriami. Dôsledkom toho môže byť podryvanie dôvery vo vedecký konsenzus o klimatickej zmene a neochota prijímať potrebné opatrenia na zabránenie zhoršenia environmentálnych problémov.

Pod'akovanie

Tento príspevok vznikol s grantovou podporou projektu VEGA 2/0053/21 a APVV-20-0335.

Literatúra

- Boykoff, M. T., & Boykoff, J. M. (2004). Balance as bias: global warming and the US prestige press. *Global Environmental Change, 14*(2), 125–136. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2003.10.001>
- Campbell, T. H., & Kay, A. C. (2014). Solution aversion: On the relation between ideology and motivated disbelief. *Journal of Personality and Social Psychology, 107*(5), 809–824. <https://doi.org/10.1037/a0037963>
- Capstick, S. B., & Pidgeon, N. F. (2014). What is climate change scepticism? Examination of the concept using a mixed methods study of the UK public. *Global Environmental Change, 24*, 389–401. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2013.08.012>
- Hartman, R. O., Dieckmann, N. F., Sprenger, A. M., Stastny, B. J., & DeMarree, K. G. (2017). Modeling Attitudes Toward Science: Development and Validation of the Credibility of Science Scale. *Basic and Applied Social Psychology, 39*(6), 358–371. <https://doi.org/10.1080/01973533.2017.1372284>
- Hornsey, M. J., Harris, E. A., Bain, P. G., & Fielding, K. S. (2016). Meta-analyses of the determinants and outcomes of belief in climate change. *Nature Climate Change, 6*(6), 622–626. <https://doi.org/10.1038/nclimate2943>
- Hornsey, M. J., Harris, E. A., & Fielding, K. S. (2018). Relationships among conspiratorial beliefs, conservatism and climate scepticism across nations. *Nature Climate Change, 8*(7), 614–620. <https://doi.org/10.1038/s41558-018-0157-2>
- Šrol, J., Čavojevová, V., & Ballová Mikušková, E. (2022). Finding someone to blame: The link between COVID-19 conspiracy beliefs, prejudice, support for violence, and other negative social outcomes. *Frontiers in psychology, 12*, 6390. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.726076>
- Whitmarsh, L. (2008). Are flood victims more concerned about climate change than other people? The role of direct experience in risk perception and behavioural response. *Journal of Risk Research, 11*(3), 351–374. <https://doi.org/10.1080/13669870701552235>
- Whitmarsh, L. (2011). Scepticism and uncertainty about climate change: Dimensions, determinants and change over time. *Global Environmental Change, 21*(2), 690–700. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2011.01.016>